

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН — голова
Любомир ВІНАР • Іван ДРАЧ • Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ
Іван КУРАС • Володимир ЛИТВИН • Олексій ОНИЩЕНКО
Омельян ПРІЦАК • Френк СИСИН • Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Павло СОХАНЬ — головний редактор
Ярослав ДАШКЕВИЧ — заст. головного редактора
Ігор ГИРИЧ — відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО • Іван БУТИЧ
Сергій БЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦИК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРИГ • Валерій СМОЛІЙ • Ольга ТОДІЙЧУК
Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 6

Серія
ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ ТА РОЗВІДКИ
(1895–1900)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ЛЬВІВ
ВИДАВНИЦТВО
«СВІТ»
2004

ББК 63.3 (4 УКР)
Г91

*Видано за підтримки Президента України
на замовлення Державного комітету
телебачення і радіомовлення України
за Програмою випуску
соціально значущих видань*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Упорядник Мирон КАПРАЛЬ
Передмови — Я.ДАШКЕВИЧ, М.КАПРАЛЬ

Автори коментарів: М.Бандрівський, С.Білокінь, В.Брехуненко,
М.Капраль, Я.Книш, П.Кулаковський, О.Мельник,
Я.Мельник, Ю.Мицик, О.Моця, С.Панькова,
О.Русина, А.Тимошенко

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 966-603-223-6
ISBN 966-603-367-4 (т. 6)

- © Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, 2004
- © Видавництво «Світ», дизайн та художнє оформлення, 2004
- © Передмови Я.Дашкевич, М.Капраль, 2004
- © Коментарі, автори, 2004

РОЗДІЛ I

АРХЕОГРАФІЧНІ
ПУБЛІКАЦІЇ, ПЕРЕДМОВИ

ВСТУПНЕ СЛОВО РЕДАКЦІЇ [ДО Т. VII “РУСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ”]

При видаванні “Руської історичної бібліотеки” давній редактор її проф. Ол. Барвінський проминув VII і VIII т., відложивши їх на пізніше та призначивши на них (як сказано в передмові до IX т., 1888 р.) монографії про церковну унію М.Костомарова, О.Левицького і В.Антоновича та розвідку про початки козаччини, що мав видати проф. Антонович; з огляду на те, що ся розвідка проф. Антоновича не вийшла, замість неї подаємо розвідку проф. Линниченка “Черты из истории сословий в Юго-Западной (Галицкой) Руси XIV—XV в.” (Москва, 1894, ст. VI + 240, відбитка з XX т. вид[ання] “Ученые записки Московского университета, отд[ел] историко-филологический”). Сим розпочинається в “Руській історичній бібліотеці”, як було заповіджено торік, серія монографій з внутрішньої суспільно-культурної історії українсько-руських земель; почато від праці д. Линниченка як з огляду на обнятий нею час (XIV—XV в.), так і через те, що ся праця для галицьких читачів мусить мати особливий інтерес.

Головну вартість праці д. Линниченка, як помітить, певно, й сам читач, надає розділ про селянство, що займає більшу частину книги; він цінний тим, що тут вперше зведений до купи й упорядкований матеріал друкований, а дещо й із недрукованого. Перший розділ дає теж цікавий погляд на історію Галичини в XIV—XV в. і долю боярсько-шляхетської верстви, хоч погляд автора, що рецепцією західного феодалізму пояснює нормування шляхетських обов’язків у Галичині XIV в., непевний і можна сю рецепцію обмежити тільки самим іменем, об’ясняючи те нормування впливом потреб краєвої оборони*. Третій розділ про міщанство — не йде в рахунок, бо містить тільки бібліографію й кілька уваг до історії вірмен і жидів на Русі; сю прогалину надіємося заповнити перекладом монографій про міський устрій проф. В[ладимирського]-Буданова і Антоновича в дальших томах.

Переклад книги Линниченка зладив М.Павлик, покажчик до неї — М.Крушельницький.

задокументувати, що сими претенсіями на признання наукової української мови стоїть і дійсна наукова робота: організоване було для того бюро в Н[ауковому] тов[аристві] ім.Ш[евченка], зібрано 30 наукових рефератів, які, по недопущенню української мови на з'їзді, у цілості або в резюме були надруковані у Записках..." (цитовано за: *Винар Л. Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Тараса Шевченка. 1892—1930.* — Мюнхен, 1970. — С. 34).

Питання мови на Археологічному з'їзді в Києві набуло загальноукраїнського значення. М.Грушевський як голова НТШ не пішов на компроміси коштом української науки та самотності. Друковані у спареному томі "Записок НТШ" наукові реферати мали засвідчити виробленість української наукової термінології та високий фаховий рівень пропонованих на археологічний з'їзд рефератів.

с. 352 *Київський археологічний з'їзд* — огляд виступів на археологічному з'їзді зробив для "Записок НТШ" один із його учасників: *Княжевич [Білишівський] М.* Археологічний з'їзд у Києві // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXVII. — С. 1—11. Публікацію праць вчених, що виступили на з'їзді, див.: Труды XI Археологического съезда в Киеве 1899 г. — М., 1901—1902. — Т. 1—2.

М.К.

Передне слово [до т. XXXV—XXXVI "Записок НТШ"]

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Передне слово // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. XXXV—XXXVI. — С. 24—25. Переклад німецькою мовою див.: *Hruševskij M.* Vorwort // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXV—XXXVI. — С. 5—6.

с. 355 ... *реферат Д.Коренця про зносини Виговського з Польщею в 1657—1658 рр. має вийти в XXXVIII т. "Записок"* — див.: *Коренець Д.* Зносини І.Виговського з Польщею в рр. 1657—1658 // ЗНТШ. — Львів, 1900. — Т. 38. — С. 1—20.

Реферат д-ра Колесси (під ч. 2) заповіджений автором для одного з дальших томів "Записок" — планована публікація Олександра Колесси у "Записках НТШ" так і не вийшла друком.

М.К.

Вступне слово редакції [до т. VII "Руської історичної бібліотеки"]

Подаємо за публікацією: [*Грушевський М.*] Вступне слово редакції // Руська історична бібліотека. — Львів, 1899. — Т. VII: *Линниченко І.* Суспільні верстви Галицької Русі XIV—XV в. — С. III—IV.

с. 356 ... *погляд автора, що рецепцією західного феодалізму пояснює нормування шляхетських обов'язків у Галичині XIV в., непевний і можна сю рецепцію обмежити тільки самим іменем, об'яснюючи те нормування впливом потреб краєвої оборони* — М.Грушевський, полемізуючи не тільки з І.Линниченком, а й з А.Прохаскою (*Prochaska A.* Lenpa i maństwa na Rusi i Podolu // *Rozprawy Akademii umiejętności.* Wydział historyczno-filozoficzny. — Kraków, 1902. — Т. 42. — S. 1—29), вважаючи, що правові норми у Галичині XIV в. формувалися без свідомої рецепції із Заходу, а вироблялися "самою політикою", як у Великому князівстві Литовському чи Московському князівстві (*Грушевський М.* Історія України-Руси. — Львів, 1905. — Т. 5. — С. 79).

М.К.

Розділ II. АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Молотівське срібло

Публікується за виданням: *Грушевський М.* Молотівське срібло // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI—XXXII. — С. 3—4. Німецький переклад див.: *Hruševskij M.* Der Silberfund von Molotiv // ЗНТШ. — Львів, 1899. — Т. XXXI—XXXII. — С. 13—14.

Автограф зберігається у: ЦДІАУЛ. — Ф. 401, оп. 1, спр. 42, арк. 100—101.

М.Б.

З М І С Т

<i>Я. Дашкевич</i> . Михайло Грушевський наприкінці XIX ст.	I
<i>М. Капраль</i> . Від упорядника	XIV
Розділ I. АРХЕОГРАФІЧНІ ПУБЛІКАЦІЇ, ПЕРЕДМОВИ	1
Виймки з жерел до історії України-Руси: до половини XI віку	3
Опись Львівського замку р. 1495	144
Метрика Самбірська. Подробиці з історії відносин релігійних	154
Кілька духовних віршів з Галичини	161
Співаник з початку XVIII в.	175
Описі Ратенського староства з 1500—1512 рр.	259
До історії “руського обряду” в старій Польщі	292
До історії “руського обряду” в давній Польщі	294
До питання про правно-державне становище київських князів XV в.	301
Матеріали до історії козацьких рухів 1590-х рр.	305
Кілька документів з життя Забузької Русі XVI в.	333
Передмова [до т. I “Етнографічного збірника”]	343
Передмова [до т. II “Етнографічного збірника”]	345
[Передмова до т. XIX “Руської історичної бібліотеки”]	347
[Передмова до т. XX “Руської історичної бібліотеки”]	349
Передне слово [до т. XXXI—XXXII “Записок НТШ”]	352
Передне слово [до т. XXXV—XXXVI “Записок НТШ”]	355
Вступне слово редакції [до т. VII “Руської історичної бібліотеки”]	356
Розділ II. АРХЕОЛОГІЧНІ СТУДІЇ	357
Молотівське срібло	359
Молотівське срібло. Археологічна замітка	361
Печатка м[итрополита] Константина з Звенигорода	367
Похоронне поле в с. Чехах (археологічна розвідка)	369
Звенигород Галицький (історично-археологічна розвідка)	389
Печатка з Ступниці під Самбором	414
Розділ III. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	417
Гетьман Богданко. Критично-історична розвідка	419
Галицьке боярство XII—XIII в.	435
Анти (“Antai, Antes). Уривок з “Історії України-Руси”	452
Анти. Реферат	465
Хмельницький і Хмельниччина. Історичний ескіз	466
Портрет Хмельницького з вид[ання] 1683 р. (До портрета)	490
Чи було між руськими племенами плем'я хорватів? Реферат	492

Розділ IV. ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЙНІ СТАТТІ	493
Нововидані пам'ятки давнього письменства руського	495
Нові розвідки з історії давньої Руси	512
Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в р. 1895. Записка для загального збору р. 1896	534
Наукова діяльність Товариства імені Шевченка в 1896 і 1897 рр. Записка для загального збору 1898 р.	542
Наукове Товариство імені Шевченка і його діяльність в 1898 р.	550
Примітки до історії козащини з поводу книжки: Бесіди про часи козацькі на Україні	558
Розділ V. НЕКРОЛОГИ	569
Пантелеймон Куліш [Некрологічна звістка]	571
Петро Лебединцев — Іван Малишевський (Некролог)	572
В.Васілевський (Некролог)	574
Посмертні згадки (А.Скальковський, Е.Кунік, В.Ястребов)	575
Микола Гулак. Посмертні згадки	577
Е.Рудіковський — В.Луцкевич (Некрологічна згадка)	580
КОМЕНТАРІ	582
СПИСОК ЦИТОВАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	644
ПОКАЖЧИК	654

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 6

Серія "Історичні студії та розвідки (1895–1900)"

Редактор	<i>Л.Веремієнко</i>
Художнє оформлення	<i>С.Іванов</i>
Технічний редактор	<i>С.Довба</i>
Комп'ютерний набір і верстка	<i>Л.Гринчишин</i>
Коректори	<i>Р.Гамада, М.Ломеха, Б.Павлів, О.Тростянчин</i>

Здано на складання 03.06.2004. Підп. до друку 11.11.2004. Формат 70x100¹/₁₆.
Папір офс. Гарн. Academy. Офс. друк. Умовн. друк. арк. 54,82. Умовн. фарбовідб. 55,22.
Обл.-вид. арк. 44,98. Додатк. накл. 2000 прим. Свідоцтво держ. реєстру:
серія ДК № 22. Вид. № 03. Зам. 529-4.

Державне спеціалізоване видавництво "Світ" 79008 м. Львів, вул. Галицька, 21
www.dsv-svit.lviv.ua; e-mail: office@dsv-svit.lviv.ua

Надруковано з готових діапозитивів на ВАТ "Львівська книжкова фабрика "Атлас"
75005 м. Львів, вул. Зелена, 20

Грушевський М.С.

Г 91 Твори: У 50 т. /Редкол.: П.Сохань, Я.Дашкевич, І.Гирич та ін.;
Голов. ред. П.Сохань. — Львів: Світ, 2002 —
Т. 6: Серія "Історичні студії та розвідки (1895–1900)". — 2004. —
696 с.

ISBN 966-603-223-6; 966-603-367-4 (т. 6).

Шостий том зібрання праць М.Грушевського є другим томом серії "Історичні студії та розвідки" і охоплює період 1895–1900 рр. У ньому вміщені публікації документів, джерелознавчі розвідки і передмови, історичні статті та науково-інформаційні матеріали.

Видання розраховане для науковців та всіх, хто цікавиться історією України.

ББК 63.3 (4 УКР)

ISBN 966-603-223-6

ISBN 966-603-367-4 (т. 6)